

XIX ASRNING IKKINCHI YARMI - XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATI SANOATI TARIXI

Musurmonov Shoxrux Tursunovich

Annotatsiya: Samarqand viloyati sanoati tarixi XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida o'ziga xos rivojlanish jarayonini boshdan kechirdi. Ushbu davrda viloyat iqtisodiyoti, sanoati va ijtimoiy hayoti ko'plab o'zgarishlarga duch keldi. Samarqand, o'zining geostrategik joylashuvi va tarixiy ahamiyati bilan, o'z zamonida muhim savdo va madaniyat markazi bo'lib xizmat qildi. Ushbu maqolada XIX asrning ikkinchi yarmi - XX asr boshlarida Samarqand viloyati sanoati tarixi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Samarqand viloyati, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlar, sanoat, geostrategik joylashuv, rivojlanish, iqtisodiy o'sish.

Samarqand viloyati 1887-yil 13-yanvarda (harbiy bo'limning 1886-yildagi 1741-son buyrug'i) tuzilgan, shu bilan birga viloyat hokimiyati tashkil etilgan. Bu ma'muriy tuzilishning asosi Zarafshon okrugi bo'lib, uning hududi deyarli butunlay yangi tashkil etilgan viloyat hududiga to'g'ri kelgan. Zarafshon okrugi 1868-yilda Buxoro amirligining sharqiy qismi bosib olingandan so'ng darhol tashkil etilgan. 1868-yilda Rossiya imperiyasi qo'shinlari Buxoro amirligidagi ikkinchi yirik va muhim shahar bo'lgan Samarqand shahrini egallab olgan edilar. 1918-yil 30-aprelda viloyat Turkiston Avtonom Sovet Sotsialistik Respublikasi tarkibiga kirdi. 1924-yil 27-oktabrda O'rta Osiyoning milliy-hududiy chegaralanishi natijasida Samarqand viloyati Sovet Ittifoqining O'zbekiston SSR tarkibiga kiritildi.

XIX asrning ikkinchi yarmida, Rossiya imperiyasi Markaziy Osiyoni bosib olishi natijasida, Samarqand viloyati yangi iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarga duch keldi. Bu davrda viloyatda sanoatning rivojlanishi, asosan, qishloq xo'jaligi va hunarmandchilikka asoslangan edi. Eng ko'p tarqalgan sanoat turlari qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, ipak ishlab chiqarish va turli hunarmandchilik sohalarida amalga oshirildi.[1]

Ipak ishlab chiqarish Samarqandda juda muhim o'rin tutdi. Bu davrda viloyat ipak ishlab chiqarishining markazlaridan biri bo'lib qoldi. Ipak ipakchilik bilan shug'ullanuvchi ko'plab hunarmandlar va fermerlar mavjud edi. Ular yuqori sifatli ipakni tayyorlashda, uning rang-barangligi va nafosatini saqlashda o'z mahoratlari namoyon etdilar. Ipak ishlab chiqarish jarayonida qo'l mehnati ustunlik qildi va bu soha ko'plab oilalarning daromad manbai bo'lib xizmat qildi. Bundan tashqari, Samarqandda paxta ishlab chiqarish ham rivojlanib bordi. XIX asrning oxiriga kelib, paxta ekinlari keng tarqaldi va bu viloyat iqtisodiyotida muhim o'rin egalladi. Paxta, o'z navbatida,

paxta tozalash va paxta tolasi ishlab chiqarish sanoatining rivojlanishiga olib keldi. Bu jarayonlar Samarqand viloyatining iqtisodiy hayotida yangi imkoniyatlar yaratdi. Hunarmandchilik, shuningdek, Samarqandda rivojlangan sohalardan biri bo'lib qoldi. Qadimiy an'analarga asoslangan hunarmandlar turli xil mahsulotlar ishlab chiqarishdi. Ular orasida keramika, metall, yog'och va boshqa materiallardan tayyorlangan buyumlar mavjud edi. Samarqand hunarmandlari o'z mahsulotlarini nafaqat ichki bozor uchun, balki tashqi bozorlarga ham eksport qilishdi. Bu esa viloyatning iqtisodiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi.[2]

XIX asr oxirlarida va XX asr boshlarida Samarqand viloyatida sanoatning rivojlanishi bilan birga, transport infratuzilmasi ham o'sdi. Temir yo'l qurilishi Samarqandni boshqa shaharlar bilan bog'lab, savdo va sanoat aloqalarini kengaytirdi. Temir yo'l orqali Samarqandga kelayotgan tovarlar va mahsulotlar viloyat iqtisodiyotining rivojlanishiga yordam berdi. Bu davrda viloyatda yangi sanoat korxonalari ham ochila boshlandi. Masalan, paxta tozalash zavodlari, ipak ishlab chiqarish korxonalari va boshqa sanoat obyektlari tashkil etildi. XX asr boshlarida Samarqand viloyatining sanoati, asosan, qishloq xo'jaligi va hunarmandchilikka asoslangan bo'lib, bu sohalar viloyat iqtisodiy hayotida muhim o'rin tutdi. Biroq, Rossiya imperiyasi va keyinchalik Sovet Ittifoqi davrida sanoatning rivojlanishi yangi bosqichga o'tdi. Sovet Ittifoqining industrializatsiya siyosati Samarqand viloyatida sanoatni rivojlantirishga qaratilgan yangi dasturlarni amalga oshirishga olib keldi. Sovet davrida Samarqand viloyatining sanoati yanada diversifikatsiyalashdi. Yangi sanoat tarmoqlari paydo bo'ldi, masalan, kimyo sanoati, mashinasozlik va oziq-ovqat sanoati. Bu tarmoqlar viloyat iqtisodiyotining asosiy yo'nalishlariga aylanishi bilan birga, ish o'rinlarini yaratishga va aholining farovonligini oshirishga yordam berdi. Samarqand viloyatida yangi korxonalar, zavodlar va ishlab chiqarish obyektlari tashkil etildi, bu esa viloyatning iqtisodiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi.[3]

XX asr boshlarida Samarqand viloyatining sanoatida muhim o'zgarishlar yuz berdi. Bu davrda viloyat iqtisodiyoti, asosan, qishloq xo'jaligi va hunarmandchilikka asoslangan bo'lib, ammo sanoatning rivojlanishi yangi bosqichga chiqdi. Rossiya imperiyasi va keyinchalik Sovet Ittifoqining industrializatsiya siyosati Samarqand viloyatining sanoatiga katta ta'sir ko'rsatdi. Ushbu o'zgarishlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy hayotga ham ta'sir etdi. XX asrning boshlarida Samarqand viloyatining sanoati, asosan, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlashga qaratilgan edi. Qishloq xo'jaligi, xususan, paxta va ipak ishlab chiqarish, viloyat iqtisodiyotining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qoldi. Paxta ekinlari Samarqandda keng tarqaldi va bu hosilning yig'ilishi, qayta ishlanishi va eksporti viloyat iqtisodiyotiga katta hissa qo'shdi. Paxta tozalash zavodlari va paxta tolasi ishlab chiqarish korxonalari tashkil etildi. Bu jarayonlar viloyatning iqtisodiy hayotida yangi imkoniyatlar yaratdi. Samarqandda ipak ishlab chiqarish ham davom etdi. Ipak ishlab chiqarish jarayoni,

asosan, hunarmandlar va fermerlar tomonidan amalga oshirildi. Ular yuqori sifatli ipakni tayyorlashda o'z mahoratlarni namoyon etdilar. Ipakchilik, o'z navbatida, viloyatning iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynadi. Samarqandda ipak ishlab chiqarish an'analari davom ettirildi, bu esa viloyatning madaniy va iqtisodiy hayotida o'ziga xos o'rin tutdi.[4]

XX asr boshlarida Samarqand viloyatida hunarmandchilik ham rivojlanib bordi. Qadimiy an'analarga asoslangan hunarmandlar turli xil mahsulotlar ishlab chiqarishdi. Ular orasida keramika, metall, yog'och va boshqa materiallardan tayyorlangan buyumlar mavjud edi. Samarqand hunarmandlari o'z mahsulotlarini nafaqat ichki bozor uchun, balki tashqi bozorlarga ham eksport qilishdi. Bu esa viloyatning iqtisodiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Hunarmandchilikning rivojlanishi, shuningdek, aholi orasida yangi ish o'rinlari yaratdi. Sovet Ittifoqi davrida Samarqand viloyatining sanoati yangi bosqichga o'tdi. Industrializatsiya jarayoni viloyat iqtisodiyotining diversifikatsiyasiga olib keldi. Yangi sanoat tarmoqlari, masalan, kimyo sanoati, mashinasozlik va oziq-ovqat sanoati paydo bo'ldi. Bu tarmoqlar viloyat iqtisodiyotining asosiy yo'nalishlariga aylanishi bilan birga, ish o'rinlarini yaratishga va aholining farovonligini oshirishga yordam berdi. Samarqand viloyatida yangi korxonalar, zavodlar va ishlab chiqarish obyektlari tashkil etildi. XX asrning boshlarida transport infratuzilmasi ham rivojlandi. Temir yo'l qurilishi Samarqandni boshqa shaharlar bilan bog'lab, savdo va sanoat aloqalarini kengaytirdi. Temir yo'l orqali Samarqandga kelayotgan tovarlar va mahsulotlar viloyat iqtisodiyotining rivojlanishiga yordam berdi. Bu davrda viloyatda yangi sanoat korxonalari ham ochila boshlandi. Masalan, paxta tozalash zavodlari, ipak ishlab chiqarish korxonalari va boshqa sanoat obyektlari tashkil etildi.[5]

Samarqand viloyatining sanoati, shuningdek, ijtimoiy hayotga ham ta'sir ko'rsatdi. Yangi ish o'rinlari paydo bo'lishi, aholi orasida yangi ijtimoiy qatlamlarning shakllanishiga olib keldi. Odamlar o'z hayotlarini yaxshilash va yangi imkoniyatlardan foydalanish uchun yangi ish joylariga ko'chib o'tishdi. Bu jarayonlar viloyatning ijtimoiy va madaniy hayotida o'zgarishlarga olib keldi. Aholi orasida yangi ijtimoiy qatlamlar, masalan, ishchilar, hunarmandlar va fermerlar paydo bo'ldi. Bu ijtimoiy qatlamlar viloyatning iqtisodiy va madaniy hayotida muhim rol o'ynadi. XX asr boshlarida Samarqand viloyatining sanoati rivojlanishi bilan birga, madaniy hayot ham o'zgarishlarga duch keldi. Yangi sanoat tarmoqlari va ish o'rinlari yaratish, aholi orasida yangi madaniy an'analari va urf-odatlarining shakllanishiga olib keldi. Odamlar o'z hayotlarini yaxshilash uchun yangi imkoniyatlardan foydalanishga intilishdi. Bu jarayonlar viloyatning madaniy hayotida o'zgarishlarga olib keldi. XX asr boshlarida Samarqand viloyatining sanoatida muhim o'zgarishlar yuz berdi. Ushbu davrda viloyat iqtisodiyoti, asosan, qishloq xo'jaligi va hunarmandchilikka asoslangan bo'lib, ammo sanoatning rivojlanishi yangi bosqichga chiqdi. Rossiya imperiyasi va Sovet

Ittifoqining industrializatsiya siyosati Samarqand viloyatining sanoatiga katta ta'sir ko'rsatdi. Bu o'zgarishlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy hayotga ham ta'sir etdi. Samarqand viloyatining sanoati tarixiy va madaniy merosi bilan birga, bugungi kunda ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.[6]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida Samarqand viloyatining sanoati o'ziga xos rivojlanish jarayonini boshdan kechirdi. Ushbu davrda viloyatda qishloq xo'jaligi, hunarmandchilik va yangi sanoat tarmoqlari rivojlandi. Rossiya imperiyasi va Sovet Ittifoqi davrida sanoatning rivojlanishi viloyat iqtisodiyotida yangi imkoniyatlar yaratdi va aholi hayotini yaxshilashga yordam berdi. Samarqand viloyatining sanoati tarixiy va madaniy merosi bilan birga, bugungi kunda ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurazzoqov, O. (2001). "Samarqand viloyati iqtisodiy tarixi." Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
2. Qodirov, A. (2005). "O'zbekiston sanoatining rivojlanish tarixi." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
3. Murodov, A. (2010). "Samarqand va uning sanoati." Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
4. Rahmonov, I. (2012). "Sanoat va qishloq xo'jaligi o'rtasidagi aloqalar." Toshkent: O'zbekiston Davlat Noshirligi.
5. Sultonov, X. (2015). "Samarqand viloyatining madaniy va iqtisodiy hayoti." Toshkent: Sharq.
6. Karimov, A. (2018). "Samarqandda sanoatning rivojlanishi: tarixiy tahlil." Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
7. Tursunov, M. (2019). "O'zbekiston sanoatining shakllanishi va rivojlanishi." Toshkent: Fan va texnologiya.
8. Isroilov, A. (2020). "Samarqand viloyatining iqtisodiy taraqqiyoti." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi.
9. G'ulomov, S. (2021). "XIX asr oxiri - XX asr boshlarida O'zbekiston sanoati." Toshkent: O'zbekiston Davlat Noshirligi.
10. Xudoyberdiyev, F. (2022). "Samarqand viloyati sanoati: tarix va hozirgi kun." Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.